

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради щодо
присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України, м. Суми, ухвалила рішення щодо присудження ступеня доктора філософії Морозу Євгену Вадимовичу з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка на підставі прилюдного захисту дисертації «Психолого-педагогічні умови формування соціально-емоційних навичок молодших школярів» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки 28 жовтня 2025 року.

Мороз Євген Вадимович, 1999 року народження, громадянин України, освіта вища.

У 2021 році закінчив Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка і отримав повну вищу освіту зі спеціальності «Початкова освіта».

З 2022 року і дотепер навчається в аспірантурі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Дисертація до захисту подається вперше.

Дисертація виконана в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Науковий керівник – Бойченко Марина Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем

досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі знань, а саме: вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку психолого-педагогічних умов, що сприяють формуванню соціально-емоційних навичок у молодших школярів; розроблено структурно-функціональну модель соціально-емоційних навичок молодших школярів; схарактеризовано роль сім'ї у формуванні соціально-емоційних навичок учнів початкових класів; визначено критерії, показники та стан сформованості соціально-емоційних навичок молодших школярів Сумської ОТГ і проведено констатувальну діагностику рівня їх соціально-емоційних навичок; упроваджено й експериментально перевірено ефективність методичного забезпечення формування соціально-емоційних навичок молодших школярів; розроблено методичні рекомендації вчителям початкових класів для розвитку соціально-емоційних навичок молодших школярів; конкретизовано поняттєво-термінологічний апарат досліджуваної проблеми, зокрема поняття «соціально-емоційні навички», «емоційна регуляція», «самоконтроль» у контексті молодшого шкільного віку, уточнено психологічні особливості молодших школярів; подальшого розвитку набуло визначення терміну «соціально-емоційна компетентність» у системі освіти, що охоплює такі аспекти, як емпатія, відповідальність, співпраця, та їх роль у формуванні особистості школярів; у науковий обіг введено маловідомі та нові джерела щодо педагогічних підходів до розвитку соціально-емоційних навичок у дітей молодшого шкільного віку, включаючи досвід сучасних українських та закордонних науковців, що сприяє поглибленню знань у цій сфері.

Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження Мороза Євгена Вадимовича викладено в 7 публікаціях автора, з яких 4 статті в наукових фахових виданнях України та 3 праці апробаційного характеру.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Мороз, Є. В. (2023а). Сутність та складові соціально-емоційних навичок молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (131), 43-54. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
2. Мороз, Є. В. (2024а) Структурно-функціональна модель соціально-емоційних навичок молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (138), 33-44. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2024/09/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
3. Мороз, Є. В. (2024б). Констатувальна діагностика та стан сформованості соціально-емоційних навичок молодших школярів Сумської ОТГ. *Витоки педагогічної майстерності*, 34, 165-171. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/26661>
4. Мороз, Є. В. (2025а). Експериментальне дослідження процесу формування соціально-емоційних навичок молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1, 46-58. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/16708>

Наукові праці апробаційного характеру

5. Мороз, Є. (2024в). Оновлення змісту мовно-літературної освіти: сучасні проблеми та рішення для початкової школи. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Моделювання та практичне забезпечення розвитку складових професіоналізму педагогів закладів освіти» (м. Запоріжжя, 15-16 жовтня 2024 р.)*, (сс. 167-169). Запоріжжя. <https://drive.google.com/file/d/1s290dSUBn97V3W7QLM83VCSD6Xemqido/view>,
w ,
6. Мороз, Є. (2025б). Психолого-педагогічні умови ефективного формування соціально-емоційних навичок молодших школярів у контексті

сучасних освітніх реформ. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (24 грудня 2024 року, м. Суми),* (сс. 156-159). Суми. <https://pedagogika.sspu.edu.ua/media/attachments/2025/02/27/Zbirnik-materialiv-konferencii-Osvita-dla-21-st.2024docx.pdf>

7. Мороз Є. (2023б). Сутність та структура пізнавальної активності молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний дискус. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (27 квітня 2023, м. Глухів),* (сс. 93-96). Глухів. https://drive.google.com/file/d/1ya4xocFmpAqYzml_iUOLY2qz7u2VN1Tt/view

Кількість, обсяг і зміст праць відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. Чистякова Ірина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, професор, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, професор кафедри педагогіки – рецензент.

Дякую, шановна Олено Миколаївно. Хотілося б зазначити, що початкова школа постає тим освітнім етапом, коли закладаються основи соціальної поведінки, емоційної культури та ціннісних орієнтацій, що формують підґрунтя для гармонійного особистісного розвитку, про що сьогодні говорив наш дисертант. Тобто це ще раз підтверджує актуальність зазначеної роботи.

Крім того актуальність теми зумовлюється низкою суперечностей, які були окреслені дисертантом і таких, які потребують наукового розв'язання і саме, вивчаючи дисертацію, слухаючи доповідь, відповіді на запитання, ми можемо говорити про те, що ці суперечності були розв'язані у ході дослідження.

Крім того, означені суперечності свідчать про наукову та практичну

значущість дослідження і підтверджують, що його результати можуть стати вагомим внеском у розвиток сучасної педагогічної науки та практики.

Також важливим здобутком, на мою думку, є експериментальна перевірка ефективності авторської програми розвитку соціально-емоційних навичок, яка була реалізована через інтерактивні методики. Результати формувального етапу засвідчили зростання рівня комунікативної активності, емоційного самоконтролю, емпатійності та здатності до співпраці серед учнів експериментальних груп.

Значним результатом є розробка методичних рекомендацій для вчителів початкових класів, які були спрямовані на вдосконалення педагогічної практики, профілактику емоційного виснаження учнів та створення безпечного й сприятливого освітнього середовища.

Дана робота відповідає всім вимогам, які висуваються до робіт такого типу. І я буду підтримувати дану роботу, дисертанта і голосувати «за». Дякую.

Зауваження наведені в рецензії.

2. Юрченко Артем Олександрович, кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, доцент кафедри інформатики – рецензент.

Дякую. Євгене Вадимовичу, було дійсно цікаво читати Вашу дисертацію. Вчитувавшись, відразу було враження про пророблену колосальну роботу з актуальної на сьогоднішній день теми психолого-педагогічні умови формування соціально-емоційних навичок молодших школярів. В роботі у Вас обґрунтована актуальність проблеми з огляду саме на сучасні виклики в освіті, що вимагають від здобувачів не тільки академічної успішності, а й розвинених інформаційної чутливості, комунікабельних, комунікативних здібностей, здатності до співпраці, стресостійкості тощо. Здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка емоційних навичок молодших школярів, розроблена функціональна модель соціально-емоційних навичок молодших школярів, що охоплює емоційні та

поведінкові компоненти. Добре, що окрему увагу в роботі було приділено саме ролі сім'ї у формуванні соціально-емоційних навичок, бо сім'я є зараз головною компонентою, яка безпосередньо бере участь у формуванні особистості учнів. Важливими у Вашій роботі є і результати дослідження, які опубліковані і викладені в наукових журналах та представлені на різних міжнародних конференціях. Мені імпонують Ваші відповіді, надані на зауваження до роботи. Вони конкретні, чіткі, повні. Тому вважаю, що Ваша робота є актуальною, є науково обґрунтованою, має значну як теоретичну, так і практичну цінність. І безумовно, вона заслуговує на підтримку, що я і буду робити – підтримувати роботу. Дякую.

Зауваження подано в рецензії.

3. Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, Волинський національний університет імені Лесі Українки, професор кафедри теорії і методики початкової освіти – опонент.

Дякую. Передусім, хотілось би відзначити, що актуальність проблеми науково-педагогічного осмислення якої присвячене саме дослідження Мороза Євгена Вадимовича поза сумнівом є своєчасною, перспективною. Дана дисертаційна робота є комплексним завершеним науковим дослідженням, у межах якого отримано цілу низку нових науково-обґрунтованих результатів. На мою думку, в процесі виконання дослідження Євген Вадимович набув досить високого рівня науково-теоретичних знань із порушеної проблеми позаяк ним уперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну апробацію комплексу психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування соціально-емоційних навичок у дітей молодшого шкільного віку. Розроблено структурно-функціональну модель соціально-емоційних навичок молодших школярів, що інтегрує ключові емоційні та поведінкові компоненти та відображає їх взаємозв'язок. Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості досліджуваного феномену в учнів

початкових класів на основі концептуальної діагностики. В роботі уточнено зміст ключових понять поняттєво-критеріального апарату дослідження в контексті молодшого шкільного віку було впроваджено і експериментально перевірено ефективність методичного забезпечення, спрямованого на цілеспрямований розвиток емоційної сфери учнів у межах освітнього процесу. Слід відзначити, що новими компетентностями, яких набув Євген Вадимович, є зокрема введення в науковий обіг нових та маловідомих джерел, що розкривають сучасні підходи до розвитку емоційної сфери дітей у вітчизняній та світовій педагогіці. Також хотілося б відзначити, що проведення дослідження надало можливість Євгену Вадимовичу повністю оволодіти методологією науково-педагогічної діяльності в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Також у дисертаційній роботі були запропоновані досить цікаві методичні рекомендації, що включають систему інтерактивних вправ, рольових ігор та емоційних тренінгів, які можуть бути використані в професійній діяльності вчителів початкової школи, практичних психологів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів. І результати дослідження можуть бути імplementовані, без сумніву, в освітній процес закладів загальної середньої освіти, а також використані при розробці освітніх програм та у системі післядипломної педагогічної освіти. Тому, враховуючи усе вище сказане, без сумніву, буду однозначно підтримувати дисертаційну роботу, а її автор, Мороз Євген Вадимович, однозначно заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. Дякую.

Зауваження наведені у відгуку офіційного опонента.

4. Предик Аліна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти – опонент.

Дякую. Маю приємність взяти участь в обговоренні дисертаційної

роботи Євгена Вадимовича, присвяченій надзвичайно актуальній проблемі сучасної освіти, саме формування соціально-емоційних навичок молодших школярів. Дисертант у своїй роботі продемонстрував цілісне бачення проблеми, теоретичну глибину, практичну спрямованість. Особливо варто відзначити те, що автору дуже вдалося поєднати результати сучасних психологічних теорій емоційного інтелекту з методикою педагогічної взаємодії в початковій школі. Його підхід базується на цінностях партнерства, емпатії, рефлексії та педагогічної підтримки. Саме це поєднання надає роботі особливої педагогічної ваги і практичного значення. У процесі опонування мене вразило, наскільки ретельно дисертант підійшов до емпіричного блоку. Дослідження охопило чітко спланований педагогічний експеримент. Використано різні методики, зокрема спостереження, анкетування, використано проєктивні техніки, які забезпечили достовірність отриманих результатів. Ефективність розроблених умов підтверджується помітною позитивною динамікою розвитку соціально-емоційних навичок у молодших школярів. І власне результати дисертації мають значний науково-практичний потенціал. Шановний Євгене Вадимовичу, Ваше дослідження переконує, що школа майбутнього має починатися з людини, з її емоцій, доброти, здатності відчувати і розуміти інших. І це, без сумніву, головне педагогічне послання Вашої роботи. Дякую Вам за цікавість до цієї теми, за ґрунтовність, щирість і наукову чесність, з якою Ви її розкрили. Щиро бажаю Вам наукових і професійних успіхів. Буду голосувати «За» і всіх запрошую. Дякую.

• Зауваження наведені у відгуку офіційного опонента.

5. Семеног Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, професор кафедри педагогіки – голова.

Дозвольте висловити кілька прикінцевих констатацій, які є обов'язковими для оцінки якості виконаного дослідження. Колеги, наш здобувач має сім публікацій. Із цих публікацій 4 статті у наукових виданнях

України. Є три праці апробаційного характеру. Ми бачимо за дисертацією, що результати кожного із параграфів дисертації апробовані на конференціях різного рівня. Друге, колеги, і на підставі аналізу цих публікацій, і аналізу дисертації, і прилюдного захисту, і відповідей на всі ті зауваження і запитання, які ми сьогодні ставили, ми відчуваємо, що автор володіє такою методологічною культурою. Євген Вадимович поважає тих дослідників, праці яких він ретельно опрацьовує. І ми бачимо на сторінках дисертації, що є чіткі покликання на ці роботи. І зазначимо, що всього в роботі 155 найменувань і 47 іноземними мовами. І в роботі є і таблиці, і рисунки, і все це чітко показує, що автор для того, щоб вийти на наукову новизну, опрацював цілу низку джерел. І до того ж, серед джерельної бази є і законодавчі акти України, що регулюють освітній процес в закладах загальної середньої освіти і розвиток соціально-емоційних навичок школярів, і наукові праці вітчизняних та іноземних дослідників, зокрема й дисертації, монографії, статті, і міжнародні національні глосарії, довідники, що характеризують ключові поняття, визначення яких чітко сьогодні прозвучали, матеріали електронних бібліотек і баз даних. Все це знайшло відображення в цій роботі. І бачимо, що в експерименті взяло участь 494 учасники з 25 закладів освіти Сумської ОТГ. Є відповідні довідки, там є відповідні печатки, які вказують на те, що є достовірність цього всього, що сьогодні прозвучало. І дійсно в роботі проаналізовано, визначено психолого-педагогічні умови, зокрема і створення емоційно безпечного середовища, і розвиток емпатійного спілкування, і стимулювання рефлексії та самопізнання, і використання ігрових та ситуаційних методів навчання, і організація спільної діяльності, орієнтованої на соціальну взаємодію. Отже, ми бачимо, що робота відповідає вимогам спеціальності Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка і робота має істотне значення для теорії педагогіки і освітньої практики.

Зауважень немає.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає,

«Утрималися» - немає

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Морозу Євгену Вадимовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Голова спеціалізованої вченої ради
доктор педагогічних наук,
професор

Олена СЕМЕНОГ